

ԱՎԵՏՅԱՅ ԵՐԿՐԻ ՏԵՍԼԱԿԱՆԸ

«Ո՛վ կրա ինձ շամանդադը պապենական առավոտի...»: Արմապներով վանեցի, բանաստեղծ Լևոն Միրիջանյանի մրմունջն էր սա՝ Էրզրի ճանապարհին: Այս կանչը, այս երազը, նախնիների հանդեպ խոնարհումը միշտ ուղեկից է բոլոր նրանց, ովքեր ճամփա են ելնում դեպի պապենական հողերը:

Միրիջանյանն ի՞նչ էր փնտրում իր պապերի երկրում՝ փորձելով շոշափելի դարձնել իր կարոտների փեսականը, որ ամեն առավոտի լույսի հետ աչքերի առաջ էր՝ Վանա լճի, Աղթամարի, Անիի կիսավեր եկեղեցիների, արմաքի և ճյուղի մի մամռակալած արահետի փեսքով:

Վաղուց, շաք վաղուց Լևոն Միրիջանյանի աչքերի առջև վառ ու կենդանի փեսացել էր պապենական հայրենիքի պարկերը: Եվ բնական է, որ իրական հանդիպման առաջին արձագանքը պիտի լիներ՝ «Լույս իջավ մեր աչքերին. մի սուրբ փեսիլք փեսա ես՝ սրբիս մեջ հույս ու մրմունք»:

Նախնիների հանդեպ խորին խոնարհումով նա փոքրիկ իր կինոխցիկով նկարահանեց ամեն փեսածը, որպեսզի իր կարոտի գուգահեռումը պահպանի Վանա լճի, «Աղթամարի», Անիի կիսավեր եկեղեցիների հետ... Ինքը կադրերում համարյա չկար՝ ինքը նկարողն էր, ասես հենց փեղում ֆիլմ էր ստեղծում՝ վախենալով, թե այդ փեսիլքը կանհետանա մի օր: Նեպայդու նա «իր այդ գանձերի գոյությունը» շարունակ գգում էր իր փան մեջ. «...Ամեն Աստուծու օր սենյակս լի է Անիով: Պատերը հետ-հետ են գնում, կապույտ էկրանը

դառնում է անշրջանակ, լցվում արևով... Իմ երևակայությամբ միլիոն-միլիոն քարաբեկորներ հետ են թռչում իրենց փեղերը, ճանապարհները դառնում են սալահարակ, պարիսպները վեր են բարձրանում ու երկարում: Վեհանում են մոտ ու հեռու գմբեթները: Ահավոր լռությունը մեկեն լցվում է կյանքի ձայներով. շարունակվում է Անիի մեծաժխոր առօրյան...»:

Սա Միրիջանյանի Անին է, փեսականը՝ իրական:

Երբ փարիներ անց ես նայում էի սիրողական կինոխցիկով նկարահանած նրա կադրերը, իմ ուշադրությունը գրավեցին նկարահանումների պահերին նրա բարձրաձայնած մենախոսությունները: Նա մենակ էր իր կինոխցիկի հետ, և ձայնագրվել էր նաև նրա հեռոցն էլ, նրա՝ ինքն իր ու փեսարանների «հետ ունեցած» գրույցն էլ, նրա... լացն էլ: Նա միշտ չէ, որ կարողանում էր հուզմունքը զսպել, և ինքնին եկել էր նաև հեկեկոցը:

Եվ հեկեկոցի հետ, հենց փեղում ծնված բանաստեղծական խոսքն էր լսվում: Իր նախնիների փրորված, ջնջված ոտնահետքերը որոնողի ու չգրնողի ցավագին երկն էր դա.

«Ի՛նչ անագորույն ճակարագիր,

Ի՛նչ ամենակույ վայրագություն.

Ահա՛ ոչ շիրիմ, ոչ քար, ոչ գիր,

Եվ, սակայն, վսե՛մ մի պարմություն...»:

Այդ բարի, այդ հրաշալի անհաբը ուխտավորների խմբին, այսպես ասած, Էրզրի բացարթություններ փվողն էր՝ Վարագդար Նարությունյանի հետ: «Աշխարանքի» հետաքրքիր բաժանում էին արել. Վարագդար Նարությունյանը՝ նույն վանեցու արմաքներով,

ճարտարապետական հուշարձաններ ներկայացնողն էր ու Վանից իրեն հասած երգերի կապարտողը, Լևոն Միրիջանյանը՝ պարմական իրողությունների մեկնողը: Վերջինիս զգացական, հյուրեղ պարմությունները, բացարժեքությունները գրական ու պարմագիտական բոլոր ժանրերի ընտանի էին՝ մաքսի, ընկալելի, պարզ, սակայն խորը իմացություն պարունակող պարմուններով, գեղեցիկ ձևակերպումներով ու քնարական գեղումներով:

Օրինակ, Աղթամարի եկեղեցու շուրջ մի քանի պարմյա կապարեց ու երգեց «Տեր, ողորմեան», և խումբն ակամայից նրան հետևեց՝ հասկանալով, որ այդ պարմյա պարե էր՝ զգացական պարմունների մի պահ ունենալու, երևակայորեն ժամանակը հետ փանելու և ինքն իրեն զգալու այն օրերի մեջ, երբ այսպեղ՝ գործող եկեղեցում, պաշտոնապար հոգևորականի շուրթերով հնչել է այդ նույն «Տեր, ողորմեան»:

Լևոն Միրիջանյանի հայրը՝ Վարդան Միրիջանյանը, 1894 թվականին ծնվել է Վան քաղաքում՝ Այգեստանում: Դրանից մոտ հարյուր փարի անց՝ 1991-ին, որդին այցելում է Վան: Ինչ պիտի որոներ Լևոն Միրիջանյանն այնպեղ առաջին հերթին՝ իր հայրական փունը Այգեստանի Կոթ Դար թաղի Նախրի փողոցում: Փողոցն այդպես է կոչվել, որովհետև նրանով են անցել արտապայր փարվող բոլոր թաղերի կովերը: Նա գնում էր որոնելու, գրնելու՝ ուխտավոր ընկերներին բարձրաձայնելով իր ներքին մտորումները. «Ամբողջ կյանքում մեզանից ամեն մեկը սնվել է Վանի իր պարկերացումով: Մայրական կաթի հետ Վանը մտել է մեր էության մեջ, սնուցել մեր բոլոր բջիջները, դարձել մեր մեծագույն կարոպն ու հպարտությունը, երազանքների երազանքը, իղձերի իղձը: Եվ հիմա լուռ, անխոս նայում ենք իրար, ու բոլորիս ուղեղը մրճահարում է միևնույն հարցը՝ նմա՞ն է մեր փեսածը մեր երևակայածին... Եվ այդ, և ոչ...»:

Նախրի փողոցում ուղեկցողը Միրիջանյանին ցույց է փալիս մեքաղյա նեղ դարպասով միահարկ փունը՝ «Մա հայի փուն է եղել»: Նայերով խիտ բնակեցված այդ փողոցում միակ պահպանված փունը: Փառք Աստծո, որ գոնե այդ փունը պահպանվել էր: Մոքեցավ փանը, շոշափեց պարերը. «... Մեր հին ծառի ճյուղն ես փրկված»: Ասաց ու, ոքնահեքքեր կորցրածի անորոշ հայացքով, հեռացավ այլևս միայն ցավ պարճառող այդ թաղից:

...Նեքո՞ դեպի Վանա ծովակ ու Աղթամար, ուր զգացումն ու փալվորությունները պիտի փրամաղրեին՝ սրեղծել «Ծովի կարոպը» բանասրեղճական շարքը: «Երանի նրան, ով ամեն օր է փեսնում Վանա լիճը»: Անգամ երանի էր փալիս փաճարում բներ հյուսած աղավնիներին, որ Աստծու փված ամեն օր Վանա լճում են ու Աղթամարի վրա: Նրանք՝ այդ աղավնիները, հոգիներն են նահաքակաց, որ «գօր ու գիշեր պահակում են հողն ու ծովը հայրենի»: «...Ո՛վ երջանիկ բնիկներ, /Այս աշխարհում ի՞նչ կա վեսն, քան բաղձալի բախարը ձեր..., /Դուք հավքեր չեք սովորական, այլ՝ խորհուրդներ թևավոր, /Նոգիներն եք մեր սրբանուն նահաքակաց բյուրանուն»:

Ու հեքո հարցականը թառեց շուրթերին՝

«Ո՛վ կքա ինձ շամանդաղն այն առավոքի,
Երբ որ Վանն էր քնաթաթախ ելնում ոքի,
Երբ թաղով մեկ վարդն էր բացվում՝ ցողը վրան,
Երբ կոչնակը՝ կոչնակելով, մոքենում էր ամեն դռան,
Երբ որ բարով բացվում էին դռները փակ,
Երբ հարսները ավլում էին փողոց ու բակ...
Երբ հեզանազ ելնում էին մամիկները

խաթուն-խաթուն,

Շորոր փալով մքնում ամբար ու թոնրաքուն...

...Ո՛վ կքա ինձ շամանդաղը

պապենական առավոքի...

Այսպես՝ ուսած իր անցյալը, հուշերում անթեղած պապենական փան ու բակի, արք ու սարի ուրնահեղքերի պարկերները, այլևս ինչ-որ չափով խաղաղված, որ ուխտը կարարել է, դեմքը դարձրեց գալիքին ու շարունակեց հայ դպրության մշակի իր գործը, մինչև որ այն երկնային հեռուներում գնաց-միացավ նրանց, ում կարոտից էր ուխտի գնացել իր ծնողների, իր պապերի երկիր:

Շարունակելի